

ALICJA ŻYWCZOK

Wychować człowieka prawdomównego

Koncepcje,
badania naukowe,
wdrożenia



WYDAWNICTWO
UNIwersytetu ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2016

Wychować człowieka
prawdomównego

Koncepcje, badania naukowe, wdrożenia

Córce Lidii



NR 3446

ALICJA ŻYWCZOK

Wychować człowieka
prawdomównego

Koncepcje, badania naukowe, wdrożenia

Redaktor serii: Pedagogika
Ewa Wysocka

Recenzenci
Urszula Ostrowska
Wiesław Andrukowicz

Spis treści

Wprowadzenie	9
------------------------	---

Rozdział pierwszy

Pojęcie prawdomówności w kontekście postępu nauki i rozwoju naukowego

Treść i zakres pojęcia prawdomówności	23
Status ontyczny prawdy	28
Rodzaje prawdomówności	31
Usytuowanie zagadnienia w problematyce badawczej pedagogiki i nauk pokrewnych	33
Kształtowanie prawdomówności jako element formacji intelektualnej adeptów nauki i młodych pracowników naukowych	37
Obowiązek prawdomówności — podstawa ethosu zawodowego uczonych	37
Prawdomówność — cecha konstytutywnauczonych i budulec autorytetu	40
Ekspedycja jako współczesna forma zorganizowanego poszu- kiwania prawdy — ujęcie neutralne i krytyczne	41
„Podróż” do granic własnych możliwości poznawczych, woli- tywnych i emocjonalnych — aktywator odkryć naukowych	45
Fallibilizm i falsyfikacjonizm — postawy dystansu do prawdy naukowej w kontekście prawdomównościuczonych	47

Rozdział drugi

Indywidualne i społeczne znaczenie prawdomówności

Stosunek do prawdy — miernik człowieczeństwa, czyli o powiązaniu prawdomówności z innymi jakościami idealnymi	53
Prawdomówność — norma moralna służąca budowaniu zaufania	59

Funkcje prawdy a polemika z pragmatyzmem	63
Dlaczego nie należy kłamać, lecz warto mówić prawdę?	66
Trwałość opartych na prawdomówności relacji koleżeńskiej i przyjacielskiej	70
Prawdomówność – wyznacznik spójności małżeńskiej i rodzinnej	74

Rozdział trzeci

Prawda i dobrobyt Dyskredytacja prawdomówności w społeczeństwie konsumpcyjnym

Zakwestionowanie wzorca prawdomówności w dobie eskalacji postaw hedonistycznych	79
Współczesne odmiany nieprawdomówności	84
Odstępstwa od kierowania się zasadą prawdomówności	88
Uczniowska prawdomówność i uchylanie się od prawdomówności	91
Oszczerstwo, pomówienie, plotka i pogłoska – powszechne mankamenty życia zbiorowego	94
Makiawelizm jako postawa „igrania z prawdą”	101
Utopizm – wykwit idealizmu czy przywołanie wzorca prawdy?	106
Podtrzymywanie mitów – zniekształcanie czy współtworzenie prawdy?	110
Demaskowanie złudzeń a trud zdobywania prawidłowych przekonań	116

Rozdział czwarty

Przyczyny nieprawdomówności oraz powody prawdomówności

Uwarunkowania nieprawdomówności dzieci i młodzieży w wybranych koncepcjach wychowania	123
Demoralizujący wpływ rodzicielskiej kłamliwości. Ujęcie Ellen Key	123
Hipokryzja i lęk – przeszkody w osiągnięciu dojrzałości uczuciowej i moralnej. Alexandra Sutherlanda Neilla geneza nieprawdomówności	125
Celebrowanie pozoru i pokrętny styl wyjaśniania zdarzeń przez dorosłych – Janusza Korczaka odkrywanie prawdy o dzieciństwie	129
Niedobory obcowania z prawdą, miłością i pięknem – źródło zakłamania. Reinterpretacja Rabindranatha Tagorego koncepcji harmonizowania człowieka	132

„Etiologia” nieprawdomówności — wnioski z własnych badań . . .	136
Motywy nieprawdomówności	136
Przyczyny mówienia nieprawdy	138
Wyznaczniki prawdomówności	143
Prawda a demokracja. Społeczno-polityczne warunki rozwoju prawdomówności	143
Sytuacyjne czynniki prawdomówności	149
Naturalistyczne, kulturowe, religijne i edukacyjne podpory prawdomówności	150

Rozdział piąty

W obronie prawdy

Respektowanie normy prawdomówności w procesie wychowania dzieci i młodzieży

Prawdomówność jako komponent ideału wychowania, zasada wy- chowania, powinność wobec prawdy oraz zobowiązanie wobec siebie i innych	155
Prawdomówność — cel dialogu wychowawczego, zadanie i cecha pedagoga, nauczyciela, opiekuna	159
Rozpoznawanie przeciwieństw prawdy i prawdomówności w re- lacjach oraz sytuacjach wychowawczych	161
Sankcje wychowawcze związane z okłamywaniem rodziców bądź nauczycieli	164
Oczekiwanie prawdomówności jako sposób kształtowania sfery wolicjonalnej wychowanków	166
Wychowanie człowieka prawdomównego — proces, treść i rezultat .	170
Zakończenie	183
Aneks	189
Bibliografia	221
Indeks osobowy	235
Summary	241
Zusammenfassung	247

Wprowadzenie

Uzasadnienie podjętej problematyki

W kulturze europejskiej zagadnienie prawdy bywa postrzegane przez współczesnych ludzi często jako pozbawione znaczenia. Jest to spowodowane w dużej mierze faktem, że problem kryterium prawdy — jako zbyt ogólnikowy — został wyparty nie tylko z refleksji filozoficznej, ale również socjologicznej czy pedagogicznej. Deprecjacja prawdy w życiu społecznym może być związana między innymi z upowszechnieniem poglądów postmodernistycznych (ze świadomą rezygnacją z roszczenia do obiektywnej prawdziwości reprezentowanych rezultatów namysłu), relatywizmem i subiektywizmem w ujmowaniu zagadnienia prawdy. Nie dość, że dziś zbyt często prawdę się zniekształca, to próbuje się również zdyskredytować prawdomówność, uznając tę ważną cechę ludzkiego charakteru za równoznaczną z nadgorliwością, nietaktem, z brakiem kurtuazji, a kłamstwu nadać pozytywny wydźwięk, na przykład uważając je za wyraz odwagi, przejaw wyrafinowanej dyplomacji bądź determinacji w dążeniu do celu. Nowoczesność zdominowana jest również przekonaniem, że człowiek żyje wśród fałszywych wyobrażeń o sobie i że nic innego prócz złudzeń nie jest mu dane w tej dziedzinie. Egzystencjalizm Jeana-Paula Sartre'a najsilniej utrwalił ten pogląd. O inwazji wyliczonych zjawisk świadczy między innymi powstawanie prac, na ogół popularnonaukowych, wręcz zalecających sprytnie posługiwanie się kłamstwem, na przykład *Jak skutecznie ukryć kłamstwo?*; *Jak kłamać bez zmrużenia oka?*; *Jak oszukać wariograf?* (przyrząd do wykrywania kłamstwa).

Kolejne zagrożenie kondycji prawdy stanowi dziś nadprodukcja informacji, poglądów, hipotez, koncepcji i teorii naukowych. Człowiek przeciążony sensorycznie nadmiarem bodźców informacyjnych usprawnia własne mechanizmy obronne, na przykład racjonalizacji, wyparcia, zaprzeczenia, projekcji. Tym samym oddala się od prawdy, a w sytuacji zidentyfikowania nieprawdy zachowuje się permissywnie.

Rynek sprzedaży informacji jest jednym z głównych obszarów rywalizacji interesów politycznych. Fakty są często podawane z ukrytą intencją, by odbiorca, interpretując je, nabrał sympatii do określonego ugrupowania politycznego, z którym nadawca sympatyzuje lub przez które jest opłacany¹.

Kłamstwo uważa się za niebezpieczne, jednak choć stanowi zachowanie ryzykowne, część populacji tkwi w przekonaniu, że warto się do niego czasami uciec. Ograniczone ujawnianie prawdy jest już całkowicie dopuszczalne, usprawiedliwione problemami wynikającymi z łatwowierności. Bezpieczniej bowiem udawać, że się wierzy w jakąś wersję wydarzeń, oszukując oszukującego, niż narazić się na utratę na przykład życia.

Odmian i kategorii kłamstw jest bardzo wiele i różna jest też ich kwalifikacja etyczna.

Są kłamstwa grzecznościowe (nawet w stosunkach między państwami i narodami), prawdy złożone na ołtarzu przyjaźni czy spokoju ducha. Są interpretacje historyczne służące jednostronnym celom politycznym, na przykład propagandowym, są [...] prawdy nieujawniane ze strachu lub lekkomyślności, prawdy przekręcone tak subtelnie, że wychodzą na jaw dopiero po długim okresie czasu i często przypadkowo, prawdy ukrywane w miejscach powszechnie dostępnych zgodnie z zasadą, że najciemniej jest pod latarnią².

Spółeczna oraz moralna ocena kłamstwa (i takiej cechy, jak kłamliwość bądź zakłamanie) ma związek z wartościowaniem prawdy (oraz jej odpowiednika wśród cech charakteru — prawdomówności); im bardziej ceni się prawdomówność, tym niższą kwalifikację etyczną otrzymuje kłamstwo i zarazem im bardziej odrażające wydaje się kłamstwo, tym większą sympatię przejawia się do prawdy.

Skoro wśród Europejczyków upowszechniło się dziś przekonanie, że „każdy ma prawo do własnej prawdy” bądź do wyrażania swej, czasem bardzo nieobiektywnej, wersji prawdy, prawda pojmowana zgodnie z klasycznym ideałem poznania nie cieszy się wielką popularnością, a ludzkość wydaje się wyjątkowo pobłażliwa wobec różnych odmian nieprawdy. Twórcy reklam posługujący się licznymi środkami

¹ K. WIECZOREK: *Prawda w epoce ponowoczesnej*. W: *Postacie prawdy*. T. 3. Red. A. JONKISZ. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1999, s. 140.

² S. DIETZSCH: *Krótką historia kłamstwa. Przekorne eseje filozoficzne*. Przeł. K. KRZEMIENIOWA. Warszawa, Warszawskie Wydawnictwo Literackie „Muza” SA, 2000, s. 105.

perswazji zyskują konsumentów za pośrednictwem manipulowania prawdą: podawaniem jej za nieprawdę, ukrywaniem bądź zniekształcaniem. Dodatkowo, za stosowanie manipulacji nie ponoszą odpowiedzialności, nie doświadczają sankcji, wręcz przeciwnie — swobodnie realizują swe cele, zbliżając się do sukcesu zawodowego. Nie lepiej wygląda sytuacja w sferze polityki, w której chyba najwyraźniej przejawia się problem oderwania prawdy od obiektywnej rzeczywistości za pomocą wyrafinowanych środków manipulacji.

Mimo to stosunkowo liczni członkowie społeczności XXI wieku wciąż dążą i aspirują do prawdy, wytrwale jej poszukują i z satysfakcją odkrywają. Wśród osób niestrudzonych w tropieniu i weryfikowaniu prawdy wyróżniają się przedstawiciele różnych środowisk zawodowych, między innymi sędziowie, dziennikarze³, lekarze, pedagodzy, naukowcy, policjanci, celnicy, agenci służb specjalnych. Chociaż w dyplomacji praktyka kłamania jest pospolita, „minister nie musi być mistrzem w sztuce oszukiwania [...], a ambasador powinien być człowiekiem honoru, człowiekiem prawym”⁴ — pisze Maria Ossowska.

Prawda stanowi wartość konstytuującą wyliczone grupy profesjonalistów. Jednak każdy człowiek, niemal w każdym okresie swego życia, może wykrywać prawdę i demaskować fałsz kryjący się w codziennych sytuacjach i zdarzeniach, sposobach podawania faktów, reprezentowania innych ludzi, diagnozując własną prawdomówność (*vs* nieprawdomówność) oraz rugując kłamstwo i oszustwo w pierw z własnej biografii, a następnie z życia społecznego. Pedagogzy, opiekunowie dzieci i młodzieży, mają w tym zakresie wiele do zaoferowania osobom zainteresowanym wychowywaniem młodego pokolenia w prawdzie, do prawdomówności.

W życiu społecznym ludzie coraz dotkliwiej doświadczają pokrętnych wyjaśnień, są świadkami wielu zagmatwanych spraw, wchodzą w skomplikowane relacje, które niejednokrotnie prowadzą do sprzeniewierzenia się prawdzie. Zaobserwowana w ostatnim dziesięcioleciu eskalacja kłamstwa obejmująca różne środowiska społeczne, od rodziny i szkoły począwszy, a na kraju, kontynencie czy świecie skończywszy, rodzi jednocześnie wśród pewnej grupy ludzi wyraźną niechęć do nieprawdy wynikającej z przebiegłości, egotyzmu, party-

³ **Karta etyczna mediów polskich** zawiera zapis dotyczący kierowania się dziennikarzy, wydawców, producentów i nadawców **zasadą prawdy**, tzn. dokładania wszelkich starań, aby przekazywane informacje były zgodne z prawdą; sumiennego i bez zniekształceń (we właściwym kontekście) relacjonowania faktów, a w razie rozpowszechniania błędnej informacji — niezwłocznego sprostowania.

⁴ M. Ossowska: *Ethos rycerski i jego odmiany*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986, s. 112.

kularyzmu. Jakże uzasadniona wydaje się w takiej sytuacji tęsknota za prawdomównością, która w koincydencji z innymi walorami osobowymi stanowi prostą drogę ku dobremu życiu.

Uzasadnieniem mojego wyboru problematyki badawczej są zatem zarówno wyliczone zagrożenia prawdy, jak i niezgoda na rozpanoszenie się nieprawdy w życiu publicznym, chęć uchronienia dzieci i młodzieży przed liberalistycznym zmniejszeniem wrażliwości na kłamstwo, niewystarczającym umiłowaniem prawdy i niedocenieniem prawdomówności. Mimo iż współcześnie obserwuje się nobilitację zjawisk i wartości pozornych, wręcz celebrytuje się pozór i mistyfikację, wciąż w ludzkiej samoświadomości pozostaje norma prawdomówności wyrastająca z tęsknoty za autentycznością i szczerością.

Przygotowując monografię, kierowałam się pragnieniem zachowania dla następnych pokoleń świata, w którym dąży się do prawdy po to, by odczuwać satysfakcję poznawczą, podejmuje się działania mądre i skuteczne, chcąc uniknąć tragicznych w skutkach porażek wynikających z tego, że w zdobywaniu wiedzy zostaliśmy wprowadzeni w błąd, poddaliśmy się zbiorowej iluzji, przystaliśmy na jakąś fuszerkę, zwyciężyły pozór, fałsz i stereotyp.

Dotychczasowe wyniki badań, założenia metodologiczne i organizacyjne własnych badań

Spśród **dotychczasowych badań empirycznych** moją uwagę zwróciły badania Małgorzaty Karwatowskiej, których zasadniczym celem było poznanie rozumienia słów „prawda” i „kłamstwo” przez młodzież klas trzecich licealnych; predykatów „mówić prawdę” i „kłamać” oraz wyrazów bliskich im pod względem formalnym i semantycznym; sposobów wartościowania prawdy i kłamstwa. Autorka posłużyła się dwoma narzędziami badawczymi — kwestionariuszami ankiety: jednym dotyczącym prawdy, drugim — kłamstwa, skierowanymi do młodzieży z sześciu liceów ogólnokształcących (w tym lubelskich oraz zlokalizowanych w mniejszych miejscowościach: w Zakrzówku, Milejowie i w Urzędowie). W rezultacie grupa badana liczyła 200 osób. Analiza wyników badań ujawniła, że licealiści z obu grup najbardziej różnią się zasobem słownictwa, natomiast w minimalnym stopniu dzieli ich ocena prawdy i kłamstwa, co prowadzi do wniosku, że młodzież liceum podobnie definiuje, kategoryzuje oraz wartościuje te terminy. Nie potwierdziła się znana w językoznawstwie zasada

bogatszej reprezentacji leksykalnej dla kategorii negatywnych, w tym przypadku kłamstwa. Autorka, przywołując socjolingwistyczną teorię Bernarda Bernsteina, udowodniła, że w rodzinach, których członkowie posługują się ograniczonym kodem językowym, młodzież ma mniejsze umiejętności operowania leksyką stosownie do sytuacji językowej, adresata i typu wypowiedzi. Odmienne warunki panują w rodzinach, w których obowiązuje kod rozwinięty; tam korzystne nawyki mowne nabywane są szybciej, a komunikacja werbalna przeważa nad komunikacją niewerbalną, dlatego młodzież, która wywodzi się ze środowisk reprezentujących rozwinięty kod językowy, potrafiła podać liczne synonimy, określenia i orzeczenia wiążące się z prawdą i kłamstwem, a ukazujące postawę emocjonalną wobec ujawniania, znajdowania, a także doświadczania prawdy i kłamstwa⁵.

By monografia naukowa mego autorstwa nie spełniała wyłącznie **funkcji normatywnej**, lecz także **opisową oraz eksplikacyjną**, przeprowadziłam badania, stosując **metody**: sondażu diagnostycznego (w ramach której skorzystałam z **technik** ankiety i wywiadu) oraz biograficzną (zrealizowaną za pomocą techniki badania dokumentów osobistych, takich jak esej). Na pierwszym etapie badań zastosowałam ilościowe podejście badawcze (zrealizowane za pomocą techniki ankiety; 320 kwestionariuszy), a następnie, chcąc dogłębniej poznać przedmiot badań i uzyskać dokładne dane, skorzystałam z jakościowej orientacji badawczej⁶ (przeprowadziłam 77 wywiadów i zgromadziłam 320 esejów tematycznych).

Metodami nadrzędnymi w swych badaniach uczyniłam jednak szczegółowe **metody hermeneutyczne**⁷ polegające na wnikliwej anali-

⁵ Zob. M. KARWATOWSKA: *Prawda i kłamstwo w języku młodzieży licealnej lat dziewięćdziesiątych*. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001.

⁶ Zob. U. FLICK: *Jakość w badaniach jakościowych*. Przeł. P. TOMANEK. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011. Por. M. KALISZEWSKA: *Funkcje eseju pedagogicznego w dydaktyce akademickiej na tle procesów inkluzji społecznej*. Kielce, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego, 2011; G. GIBBS: *Analizowanie danych jakościowych*. Przeł. M. BRZOWSKA-BRYWCZYŃSKA. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011; N. DENZIN, Y. LINCOLN: *Metody badań jakościowych*. T. 1. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010.

⁷ Wyboru hermeneutycznych metod badań dokonałam na podstawie wnikliwej analizy między innymi monografii naukowych stanowiących warsztat metodologiczny: H.-G. GADAMER: *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*. Przeł. B. BARAN. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004; H.-G. GADAMER: *Rozum, słowo, dzieje. Szkice wybrane*. Przeł. M. ŁUKASIEWICZ, K. MICHALSKI. Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy, 2000; H.-G. GADAMER: *Teoria, etyka, edukacja. Eseje wybrane*. Wybór R. GODOŃ. Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2008; J. GRONDIN: *Wprowadzenie do hermeneutyki filozoficznej*. Przeł. L. ŁYSIEŃ. Kraków, Wydawnictwo WAM, 2007; A. BRONK: *Hermeneutyka filozoficzna*. W: *Filozofować dziś. Z badań nad*

zie i interpretacji odpowiednio dobranych, zgodnych z przedmiotem i celami badań, tekstów źródłowych (z zakresu pedagogiki, filozofii, psychologii, socjologii, politologii), pozwalających na interdyscyplinarną analizę i interpretację treści. Trafność doboru materiału źródłowego ujawniają zasoby bibliograficzne zamieszczone w końcowej części monografii⁸. Spośród metod interpretacji najczęściej korzystałam z interpretacji kontekstowej, intertekstowej oraz analizy pól pojęciowych, która ma zastosowanie zwłaszcza w trakcie interpretacji dzieł filozoficznych.

Grupę badaną w latach 2014–2015 stanowiła młodzież licealna (klas drugich i trzecich) śląskich miast: Katowic, Gliwic, Bytomia i Tarnowskich Gór (320 osób, wiek – od 17. do 18. roku życia). Grupę badaną wyodrębniłam, stosując losowy dobór próby. Realizacja empirycznego przedsięwzięcia badawczego wymagała samodzielnego przygotowania **narzędzi badawczych**: kwestionariusza ankiety dla uczniów oraz kwestionariusza wywiadu z uczniami. Zaproponowany

filozofią najnowszą. Red. A. BRONK. Lublin, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1995; B. MILERSKI: *Hermeneutyka pedagogiczna. Perspektywy pedagogiki religii*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe ChAT, 2011; M. SZULAKIEWICZ: *Filozofia jako hermeneutyka*. Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012; M. ZAJĄC: *Fenomenologiczne wątki w psychologii poznania. Badania Danuty Gierulanki nad przyswajaniem pojęć i rozumieniem tekstu*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012; *Wartość i sens. Aksjologiczne aspekty teorii interpretacji*. Red. A. TYSZCZYK, E. FIAŁA, R. ZAJĄCZKOWSKI. Lublin, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2003.

⁸ Pragnę zaakcentować, iż zamierzałam przybliżyć (oprócz analizy źródeł autorów zagranicznych, na przykład Ellen Key, Alexandra Sutherlanda Neilla, Rabindranatha Tagorego, Friedricha Wilhelma Foerstera, i najnowszej literatury zagranicznej związanej z podjętą problematyką), zwłaszcza **polskie dziedzictwo kulturowe – teksty źródłowe pedagogów** (*vs* pedagogów i filozofów; pedagogów i psychologów) minionych dziesięcioleci, a nawet stuleci, między innymi: Wincentego Kadłubka, Andrzeja Frycza-Modrzewskiego, Bronisława Ferdynanda Trentowskiego, Jana Władysława Dawida, Aleksandra Kulczyckiego, Franciszki Baumgarten, Kazimierza Sośnickiego, Władysława Witwickiego, Stefana Błachowskiego, Henryka Rowida, Janusza Korczaka, Aleksandra Bocheńskiego, Józefa Pietera, Aleksandra Kamińskiego.

Natomiast korzystając z **dzieł filozoficznych** eksploatowałam, oprócz najnowszej literatury, zwłaszcza zawartość polskich tekstów źródłowych, między innymi autorstwa: Marii Ossowskiej, Kazimierza Ajdukiewicza, Kazimierza Twardowskiego, Tadeusza Kotarbińskiego, Mieczysława Krąpca, Leszka Kołakowskiego, Władysława Stróżewskiego, Józefa Tischnera, Karola Wojtyły, Zygmunta Baumana, Stefana Świążewskiego. Nie pominęłam również dzieł klasyków filozofii zagranicznej, takich jak: Sokrates, Platon, Arystoteles, św. Augustyn, św. Tomasz, Alfred z Rievaulx, Immanuel Kant, Plutarch, Thomas Morus, Aldoux Huxley, Mircea Eliade, Ernst Cassirer, Ernst Bloch, Claude Lévi-Strauss, Paul Ricoeur, Jacques Derrida, Jürgen Habermas, Hans-Georg Gadamer, Karl Popper, Roland Barthes.

młodzieży temat eseju: *Znaczenie prawdy w moim życiu – dzieciństwo, młodość, dorosłość*, stanowiło autorską inicjatywę służącą realizacji wobec respondentów zarówno celów badawczych, jak i wychowawczych. Pisanie eseju sprzyja bowiem autorefleksji, samopoznaniu, werbalizowaniu własnych emocji, uczuć, klaryfikacji dążeń, zamierzeń i planów życiowych, a przede wszystkim wspiera rozwój moralny młodzieży. Namysł nad własnym stosunkiem do fundamentalnych wartości i nad sposobami ich realizacji w różnych okresach życia stanowi inspirację do samopoznania oraz samowychowania za pośrednictwem odpowiedniego kształtowania charakteru i osobowości.

Wszystkie eseje (320) starannie przeanalizowałam, a wyniki zaprezentowałam w odpowiadających tematycznie rozdziałach. W aneksie zamieściłam fragmenty wybranych 61 esejów, które uznałam za wartościowe poznawczo, przydatne innym badaczom i czytelnikom. Selekcjonując eseje, przyjąłm kilka kryteriów:

- komunikatywność: możliwość rozszyfrowania przekazu pisemnego;
- zrozumiałość treści wypowiedzi dla odbiorcy;
- zawartość merytoryczną: wypowiedź „na temat”; nie analizowałam esejów, które dotyczyły problematyki odległej semantycznie;
- różnorodność doświadczeń egzemplifikowanych w wypowiedzi; nie zamieściłam esejów, których treść była zbieżna bądź bardzo zbliżona.

Główny problem badawczy można sprowadzić do pytania: W jaki sposób w procesie wychowania kształtować w młodzieży prawdomówność?. **Celem mych badań naukowych**⁹ było poznanie opinii młodzieży na temat prawdy i prawdomówności: rozumienia prawdy; stosunku do takiej wartości, jak prawda; rodzajów prawdomówności i odmian nieprawdomówności; sytuacji komunikacyjnych sprzyjających i niesprzyjających mówieniu prawdy; okoliczności wymagających bezwarunkowego powiedzenia prawdy; uczuć towarzyszących kłamstwu i ujawnieniu prawdy; innych cech charakteru człowieka prawdomównego; metod wychowania do prawdomówności w rodzinie, szkole i środowisku rówieśniczym; udziału rodziców, nauczycieli, kolegów/koleżanek, przyjaciół/przyjaciółek w kształtowaniu postawy prawdomówności; autorytetów prawdomówności; wartościowania zachowania ludzi prawdomównych i zakłamanych; koniecznych odstępstw od zasady prawdomówności; przyczyn i skutków nieprawdomówności;

⁹ Zamiana zdań oznajmujących na pytające pozwala dostrzec wśród wyliczonych celów szczegółowe problemy badawcze (które znajdują rozwiązanie w empirycznej procedurze badań). Natomiast odpowiedzi na problemy hermeneutyczne zostaną zaprezentowane dzięki posłużeniu się metodologią nauk ogólnych.

utrudnień w realizowaniu normy prawdomówności w świecie współczesnym; znaczenia przypisywanego prawdomówności w obszarze rozwoju indywidualnego i funkcjonowania społecznego. Istotne wydawało się znalezienie odpowiedzi nie tylko na główny problem badawczy, ale również na wiele problemów szczegółowych, a wśród nich zwłaszcza: z jakimi przeciwieństwami prawdy i prawdomówności styka się dziś młodzież ponadgimnazjalna oraz jakie odmiany nieprawdomówności najczęściej interioryzuje? Za pośrednictwem jakich zasad, metod, form i treści rodzice i nauczyciele wychowują, zdaniem uczniów, prawdomównych ludzi? Czy wzajemna prawdomówność usprawnia, w przekonaniu respondentów, komunikację (dialog wychowawczy) nauczyciela i ucznia?

Oprócz problemów badawczych, które inspirowały do rozwiązań za pośrednictwem badań empirycznych, sformułowałam również **pytania umożliwiające ukierunkowane badawcze poszukiwania hermeneutyczne**: co stanowi istotę prawdy i prawdomówności; z jakimi innymi wartościami prawda jest najściślej związana; jakie znaczenie w indywidualnym rozwoju naukowym i rozwoju nauki ma respektowanie normy prawdomówności; czy dyskredytację prawdy w życiu społecznym można uznać za inhibitor rozwoju naukowego (*vs* postępu nauki); jakie są skutki naruszania przez badaczy zasady prawdomówności w ich działalności naukowej; jakie funkcje pełnią prawda i prawdomówność w odniesieniu do rozwoju indywidualnego i społecznego; jakie znaczenie ma prawdomówność w relacji koleżeńskiej i przyjacielskiej, w odniesieniu do związku małżeńskiego i rodziny; jakie poglądy, przekonania i postawy współczesnych ludzi doprowadzają do kwestionowania wzorca prawdomówności; jakie lokalne i globalne zjawiska społeczne utrudniają wychowanie i socjalizację młodego pokolenia w klimacie poszanowania prawdy; jakie są najgroźniejsze przejawy współczesnego zachwiania stosunku człowieka do prawdy; jakie zagrożenia dla jednostek, grup społecznych i większych społeczności niesie z sobą powszechna dyskredytacja normy prawdomówności; jakie są główne zewnątrzpochodne i wewnątrzpochodne przyczyny nieprawdomówności człowieka; jakie daje się wyodrębnić wyznaczniki prawdomówności człowieka; jakie kompetencje, kwalifikacje zawodowe i dyspozycje psychiczne nauczyciela sprzyjają kształtowaniu w wychowankach prawdomówności; jak zorganizować proces wychowania, by wzbudzić w młodym pokoleniu respekt dla normy prawdomówności; w jaki sposób rozpoznawać przeciwieństwa prawdy i prawdomówności w relacjach i sytuacjach wychowawczych; jakie znaczenie w kształtowaniu odpowiedniego stosunku do wartości (w tym prawdy) oraz

ich sprawnego „przekładania” na wzory postępowania mają sfery emocjonalna, uczuciowa i wolicjonalna człowieka.

Poza celami **kognitywnymi** istotna, w moim przekonaniu, była również realizacja innych celów podjętych badań: **użytecznych** (związanych z podnoszeniem poziomu świadomości w zakresie funkcji wartości poznawczych i moralnych w życiu zbiorowości), a także **wychowawczych** (kształtowanie przyzwyczajeń moralnych — takich jak mówienie prawdy, upowszechnianie zasady prawdomówności w relacjach wychowawczych w ramach na przykład edukacji aksjologicznej).

Popularyzacja problematyki może się okazać inspirująca nie tylko dla rodziców, nauczycieli, opiekunów, kuratorów, animatorów, moderatorów, asystentów rodzin czy terapeutów młodego pokolenia, lecz także dla przedstawicieli wielu środowisk naukowych: filozofów, socjologów, antropologów, psychologów, pedagogów, zainteresowanych epistemologią, etyką teoretyczną i stosowaną (między innymi prakseologią) oraz teorią wychowania moralnego.

Struktura monografii, szczegółowy opis zawartości merytorycznej

Uzasadnienie autorskiego zamysłu monografii i wyjaśnienie założeń metodologicznych pozwalają zapowiedzieć jej **komponenty strukturalne**: spis treści, wprowadzenie, pięć merytorycznie powiązanych rozdziałów, zakończenie, bibliografia, aneks stanowiący prakseologiczne dopełnienie treści teoretycznych i empirycznych przeanalizowanych w monografii, indeks osobowy oraz streszczenie w języku angielskim i niemieckim.

W rozdziale pierwszym sprecyzowałam pojęcie prawdomówności i wyodrębniłam właściwości konstytutywne tworzące istotę tej dyspozycji psychicznej. Równocześnie nawiązałam do klasycznych kwestii aksjologii (rodzajów prawdy i prawdomówności) oraz teorii poznania (sposobu istnienia prawdy i prawdomówności, koncepcji epistemologicznych i ontologicznych). Usytuowanie zagadnienia w problematyce badawczej pedagogiki (jej licznych subdyscyplin) i nauk pokrewnych (zwłaszcza antropologii, psychologii, filozofii, socjologii, historii) pozwoliło ukierunkować analizy na zagadnienie naukoznawstwa i współczesnej profesjologii — kształtowania prawdomówności adeptów nauki i pracowników naukowych. Wysunęłam tezę, że zarówno indywidualny rozwój naukowy, jak i postęp nauki rozumianej jako

jakość kulturowa zachodzą między innymi za pośrednictwem takiego zasobu osobowościowego uczonych, jak prawdomówność. Dokonuję krytyki jednego spośród współczesnych uniwersyteckich sposobów poznawania prawdy — ekspedycji naukowych, próbując zwrócić uwagę raczej na endogenne niż egzogenne czynniki dynamizujące rozwój naukowy. Czynień to, mając świadomość obecnej mody na imponujące, na przykład międzykontynentalne, wojaże (*vs* delegacje) naukowe (raczej pseudonaukowe) i podawanie za prawdę miernych imitacji nauki. Utrata znamion oryginalności odkryć naukowych może mieć swe źródło w nadmiernym przyzwyczajeniu do naśladownictwa nieproporcjonalnego do generatywności. Będąc przekonaną, że poznawcze zdolności twórcze są zasilane głównie przez prawidłowo ukształtowany charakter (dyspozycje psychiczne, takie jak analizowana prawdomówność) oraz osobowość pracowników naukowych, za aktywator oryginalnych odkryć uznałam sprzyjającą transgresji „podróż” do granic swych możliwości poznawczych, wolitywnych i emocjonalnych. Scharakteryzowałam fallibilizm i falsyfikacjonizm jako postawy dystansu do prawdy naukowej.

W **rozdziale drugim** uzasadniłam indywidualne i społeczne znaczenie prawdomówności, wykazując, iż stanowi normę moralną służącą budowaniu zaufania, a zatem umożliwiającą społeczeństwu przetrwanie i integrację. Ze względu na to, że stosunek do prawdy jest również ważnym miernikiem człowieczeństwa, wyjaśniłam powiązania między prawdomównością i innymi jakościami idealnymi, takimi jak: miłość, szacunek, odwaga, sprawiedliwość, wierność, odpowiedzialność, pokój, wolność, uczciwość, piękno, oraz odpowiadającymi im cechami charakteru. Podjęłam polemikę z poglądami przedstawicieli pragmatycznej koncepcji prawdy, nie rezygnując jednak z ukazania licznych funkcji prawdy i prawdomówności. Analiza i interpretacja wyników własnych badań pedagogicznych pozwoliły zaprezentować obszerną argumentację badanej młodzieży przemawiającą w obronie prawdomówności i przeciw kłamstwu. Zaakcentowałam istotne znaczenie prawdomówności w umacnianiu trwałości relacji koleżeńskiej, przyjacielskiej, małżeńskiej oraz w budowaniu spójności rodziny.

Zawartość merytoryczna **rozdziału trzeciego** skłania czytelnika do przeanalizowania współczesnych metod dyskredytacji prawdy i kwestionowania wzorca prawdomówności. Konsumeryzm i utylitarizm zostały ukazane jako zjawiska zagrażające kulturze moralnej „ponowoczesnych” społeczeństw odpowiedzialnych za los idei prawdomówności — jej przetrwanie bądź zaniechanie. Wyodrębniłam, przyjmując różne kryteria, wiele odmian nieprawdomówności, takich jak: presupozycja, aluzja, implikatura oraz insynuacja. Nie pominęłam

przy tym analizy koniecznych odstępstw od kierowania się zasadą prawdomówności. Krytycznie odniosłam się do uczniowskich strategii uchylania się od powiedzenia nauczycielowi prawdy, wiążąc je przede wszystkim ze stanem braku wzajemnego zaufania. Powszechnymi wypaczeniami prawdomówności i mankamentami życia zbiorowego są, w moim przekonaniu, również: oszczerstwo, pomówienie, zniesławienie, plotka, pogłoska, postawa makiaweliczna, pielęgnowanie uprzedzeń i hołdowanie stereotypom – szczegółowo scharakteryzowane w rozdziale. Natomiast za kontrowersyjne zaprzeczenia prawdy uważam utopizm, podtrzymywanie mitów i wyobrażeń iluzorycznych (złudzeń). Wskazałam znaczenie kształtowania w młodym pokoleniu prawidłowych przekonań wzmacniających dążenie do prawdy i pomagających zdemaskować złudzenia, często zmniejszające aktywność życiową.

W treści **rozdziału czwartego** nie ograniczyłam się do deskrypcji przyczyn nieprawdomówności, lecz starałam się wnikliwie dociec, jakie są powody prawdomówności (problematyka uwarunkowań prawdomówności stanowi rodzaj pomostu łączącego czytelnika z kolejnym rozdziałem, piątym). W tym celu naświetliłam zewnątrzpochodne (na przykład społeczne, kulturowe, polityczne, edukacyjne, sytuacyjne, religijne) oraz wewnątrzpochodne (na przykład przyzwyczajenia) wyznaczniki prawdomówności. Chcąc zaprezentować szeroki wachlarz koncepcji etiologicznych, w których problem kłamstwa nie został podjęty zdawkowo, marginalnie, lecz rzetelnie pod względem pedagogicznym i psychologicznym, skorzystałam z propozycji wychowawczych znakomitych pedagogów (Ellen Key, Alexandra S. Neilla, Janusza Korczaka), wywodzących się z europejskiego kręgu kulturowego, oraz z Rabindranatha Tagorego azjatyckiej koncepcji wychowania. Mam nadzieję, że połączenie dziedzictwa kulturowego z nowoczesnością – wynikami własnych badań, które można nazwać metaforycznie głosem współczesnej polskiej młodzieży – przyniesie oczekiwany rezultat w postaci odpowiedniego postrzegania kłamstwa i reakcji polegającej na mądrym rozwiązywaniu złożonych problemów pedagogicznych.

W rozdziale piątym odbiorca kultury znajdzie bezpośrednio odniesienie do teorii wychowania, etyki stosowanej i prakseologii pedagogicznej, co wiąże się z pojmowaniem prawdomówności jako komponentu ideału wychowania, zasady wychowania, celu dialogu między wychowawcą i wychowankiem, zadania nauczyciela/pedagoga, powinności względem prawdy, zobowiązania wobec siebie i innych. Rodzaj pedagogicznej podpowiedzi stanowi podrozdział dotyczący rozpoznawania prawdy i prawdomówności w relacjach i sytuacjach wychowawczych oraz skutecznego zapobiegania problemowi zakła-

mania. Zobrazowałam walkę wewnętrzną człowieka związaną z wyborem prawdy i odrzuceniem jej przeciwieństw oraz zaakcentowałam funkcję regulacyjną sfery emocjonalnej i uczuciowej w podejmowaniu trafnych decyzji moralnych. Ukazałam również znaczenie kształtowania najbardziej zaniedbanej sfery ludzkiego rozwoju – wolicjonalnej (i należących do niej takich cech, jak: wytrwałość, konsekwencja, wytrzymałość, odporność psychiczna, systematyczność, obowiązkowość, pilność, rzetelność, solidność) – w podtrzymaniu postawy prawdomówności i przeciwdziałaniu kłamstwu. W ostatnim podrozdziale dostarczyłam rodzicom i nauczycielom licznych wskazówek, w jaki sposób (nie tylko za pośrednictwem sankcji) wychować człowieka prawdomównego; jakie metody, formy, środki i treści wychowania będą pomocne w realizacji tego celu.

Aneks zawierający fragmenty wypowiedzi pisemnej (eseju) badanej młodzieży licealnej stanowi niewątpliwie dopełnienie zaprezentowanych koncepcji teoretycznych oraz interpretacji wyników badań. Może okazać się również cennym materiałem praktycznym inspirowującym rodziców, nauczycieli, wychowawców, pedagogów, opiekunów, kuratorów, animatorów, moderatorów, asystentów rodzin, terapeutów, trenerów do autorefleksji, dyskusji i zastosowania w pracy z młodzieżą (na przykład w zakresie edukacji aksjologicznej: treningów dojrzałości osobowej, sprawności etycznej, treningów umiejętności interpersonalnych, treningów kreatywności) na lekcji wychowawczej, lekcji etyki, religii czy innej prowadzonej metodami aktywizującymi bądź na zajęciach pozalekcyjnych.

Czytelnik otrzymuje zatem pracę badawczą ze szczególnym przesłaniem. To pierwsza w Polsce od okresu międzywojennego pedagogiczno-filozoficzna monografia naukowa poruszająca kwestię wychowawczego kształtowania prawdomówności. Wszystkim czytelnikom życzę wzmacniania się treścią monografii i osiągania sukcesów w zakresie doskonalenia swej prawdomówności. Przekonacie się, że warto podjąć trud, by odkryć swą naturalną niechęć do zakłamania i niezwykłą radość mówienia prawdy, a przede wszystkim dostrzec swój osobisty wkład w rozwój kultury moralnej. Znając dyskomfort związany z kłamstwem, każdy człowiek od jak najwcześniejszego okresu życia powinien móc pozwolić sobie na komfort prawdomówności.

Indeks osobowy

A

Abgarowicz Kazimierz 107, 228
Abramowiczówna Zofia 94, 229
Adamski Franciszek 74, 87, 172, 221
Adorno Theodor 96, 221
Ajdukiewicz Kazimierz 14
Allen Barry 221
Allport Gordon Willard 94
Amsterdamski Piotr 47, 57, 222
Amsterdamski Stefan 48, 147, 221,
223, 229
Andrukowicz Wiesław 24, 172, 221,
232
Antas Jolanta 116, 221
Appleby Joyce 221
Arendt Hanah 221
Arystoteles 14, 25, 34, 157, 163, 221
Augustyn, św. 14, 39, 129, 224

B

Bańka Józef 233
Baran Bogdan 13, 107, 224, 225
Barthes Roland 14, 111, 221
Bartmiński Jerzy 223, 226
Bauman Zygmunt 14, 144, 147, 221
Baumeister Roy 167, 221
Baumgarten Franciszka 14, 222
Bereza-Jarociński Andrzej 228
Bernstein Bernard (Basil) 13, 222
Bialecka Barbara 126, 228
Bloch Ernst 14, 107, 226
Błachowski Stefan 14, 24, 222
Błońska Wanda 111, 221
Bocheński Aleksander 14, 138, 222

Bogucki Michał Konstanty 227
Bokszański Zbigniew 222
Borowska Teresa 228
Brezinka Wolfgang 119, 222
Bronk Andrzej 13, 14, 222
Brozi Krzysztof 222
Bruno Giordano 173
Brzozowska-Brywczyńska Maja 13,
224
Buczyńska-Garewicz Hanna 60, 117,
222
Buksiński Tadeusz 229
Bull Norman J. 170, 222
Burdziej Stanisław 224

C

Carlgren Frans 169, 222
Cassirer Ernst 14, 110, 111, 222
Chałubiński Mirosław 231
Chandrasekhar Subrahmanyan 46,
47, 57, 222
Chlewiński Zdzisław 222
Chmielewski Adam 229
Christie Richard 101, 102, 222
Chudy Wojciech 222
Chwedeńczuk Bohdan 222
Cichowicz Stanisław 110, 229
Cymbrowski Borys 42, 230
Czerniawska Olga 43, 222
Czyż Iwo 109, 232

D

D'Almeida Fabrice 80, 101, 222
Dahl Robert A. 147, 223

- Dalajlama XIV (Tenzin Gjaco) 173, 223
 Davidson Donald 223
 Dawid Jan Władysław 14, 166, 223
 Dąbrowska Anna 223
 Denzin Norman 13, 223
 Derrida Jacques 14, 102, 115, 129, 162, 223
 Descartes Rene (Kartezjusz) 223
 Dębowski Józef 229, 230, 231
 Dietzsch Steffen 10, 53, 67, 84, 146, 148, 223
 Draheim Szymon 75, 223
 Duchliński Piotr 61, 157, 224, 228, 231, 233
 Dudzikowa Maria 230
 Duszak Anna 227
- E**
- Eddington Arthur Stanley 57
 Edvardsen Terje Steen 228
 Ekman Paul 70, 72, 75, 223
 Ekman Tom 70, 72, 223
 Elfred z Rievaulx 14, 70, 71, 223
 Eliade Mircea 14, 111, 223
 Elzenberg Henryk 230
 Etheredge Lloyd 102
- F**
- Fairclough Norman 227
 Feldmanowa Maria 232
 Fiała Edward 14, 232
 Fijałkowska Barbara 147, 233
 Flick Uwe 13, 224
 Foerster Friedrich Wilhelm 14, 156, 159, 160, 167, 169, 224, 230
 Fontenelle Bernard Le Bovier 67
 Foucault Michel 109, 145, 229
 Freud Siegmund 96, 110
 Frycz-Modrzewski Andrzej 14, 137, 172, 224
 Frydman Ela 130, 226
 Fudalej Małgorzata 38, 39, 224
 Fukujama Francis 224
 Furet Francois 224
- G**
- Gadacz Tadeusz 232
 Gadamer Hans-Georg 13, 14, 224
 Galewicz Włodzimierz 55, 84, 158, 226
 Gałęcki Sebastian 61, 224
 Gandhi Indira 173
 Gandhi Mahatma (Mahandas Karamchand) 129, 173
 Geis Florence Lindy 101, 102, 103, 222, 224
 Gibbs Graham 13, 224
 Gierulanka Danuta 14, 233
 Gilson Etienne 84, 224
 Gładzewski Michał 169, 222
 Goćkowski Janusz 38, 224
 Godoń Rafał 13, 224
 Goffman Erving 104, 105, 224
 Goliński Zdzisław 224
 Górnicka-Kalinowska Joanna 224
 Grabias Stanisław 224
 Grassi Ernesto 117, 227
 Grice Paul 84, 85
 Grodziński Eugeniusz 224
 Gromska Daniela 25, 221
 Grondin Jean 13, 224
 Grzywa Anna 224
 Guzowska Małgorzata 70, 223
- H**
- Habermas Jürgen 14, 33, 114, 183, 223, 225, 230
 Hagtvet Bernt 228
 Hartmann Nicolai 29
 Hartshorne Hugh 70
 Hegel Georg Wilhelm Friedrich 144
 Hewstone Miles 230
 Higgins Edward Tory 167, 221
 Hildebrand Dietrich von 37, 55, 225
 Hipokrates 61
 Hitler Adolf 102
 Hmissi Valeria 102, 129, 162, 223
 Hołówka Jacek 225
 Homa Tomasz 61, 157, 224, 231, 233
 Homplewicz Janusz 156, 225

- Hornowski Tomasz 104, 232
Hunt Lynn 221
Husserl Edmund 29, 55, 226, 230
Huxley Aldous 14, 107, 225
- I**
Ingarden Roman 29, 54, 228, 230
Iwaniszewska Cecylia 173, 225
- J**
Jacob Margaret 221
Jadacki Jacek 225
James William 118, 225
Jan Paweł II, św., papież 56, 173, 225
Jan XXIII, św., papież 173, 225
Janicka Barbara 232
Jankowski Piotr 173, 223
Jekielowa Teresa 228
Jezus z Nazaretu 46
Joanna d'Arc 172
Jodłowska Bogusława 172, 225
Jonkisz Adam 10, 79, 232
- K**
Kaczocha Włodzimierz 225
Kadłubek Wincenty 14, 176, 225
Kadzikowska-Wrzosek Romana 167, 225
Kalinowski Marian Leon 80, 222
Kaliszewska Małgorzata 13, 225
Kamiński Aleksander 14, 99, 226
Kaniowski Andrzej Maciej 114, 225
Kant Immanuel 14, 55, 67, 84, 98, 99, 157, 158, 159, 226, 230
Kapferer Jean Noel 95, 97
Kaprocki Bolesław 169, 224
Karwatowska Małgorzata 12, 13, 162, 181, 226
Kern Anne Brigitte 228
Key Ellen 6, 14, 19, 54, 123, 124, 125, 126, 226
Kijania-Placek Katarzyna 226
Kiklewicz Aleksander 228
Klentak-Zabłocka Małgorzata 54, 230
Kłoczowski Jan 37, 55, 225
Knasiecka-Falbińska Karina 230
Kochanowski Jan 13, 225
Kohlberg Lawrence 171, 226
Koj Leon 225
Kołakowska Tamara 170, 228
Kołakowski Leszek 14, 89, 112, 117, 148, 157, 183, 225, 226, 230
Konstańczak Stefan 226
Kopernik Mikołaj 14, 147, 173, 223, 225, 225, 227, 231
Korczak Janusz 6, 14, 19, 129, 130, 131, 173, 226
Korzus Adam 225
Korzyk Krzysztof 226
Kosian Józef 107, 226
Kostkiewicz Janina 87, 172, 221
Kościuszko Krzysztof 226
Kot Dobrosław 160, 226
Kotarbiński Tadeusz 14, 26, 160, 226
Kowalczyk Marek 75, 223
Kozikowski Edward 226
Krahelska Halina 107, 229
Krajewski Władysław 227
Krasnodebski Zdzisław 226
Krawczyk Zofia 132, 173, 226
Krapiec Mieczysław 14, 24, 65, 227
Król Marcin 232
Kruglanski Arie 167, 221
Krzemieniowa Krystyna 10, 53, 84, 146, 223
Krzemiński Adam 94, 231
Kubicki Roman 227
Kubok Dariusz 117, 227
Kucharski Jarosław 227
Kuderowicz Zbigniew 107, 110, 226, 231
Kulczycki Aleksander 14, 57, 59, 155, 159, 227
Kunz Tomasz 144, 221
Kürbis Brygida 176, 225
Kwiatkowska Henryka 147, 223
Kwieciński Zbigniew 147, 223, 227

L

Lakatos Imre 227
 Lampke Franciszek 227
 Lazari-Pawłowska Ija 229
 Lenin Władimir Ilicz 145
 Leopardi Giacomo 117, 227
 Lerner Harriet Goldhor 227
 Lesser Gerald S. 171, 226
 Lévi-Strauss Claude 14, 110, 227, 231
 Lincoln Yvonna 13, 223
 Lippmann Walter 96
 Lombardi Federico V. 170, 171, 227
 Lukian 227
 Lyon David 144, 221

Ł

Łobocki Mieczysław 170, 227
 Łukasiewicz Małgorzata 13, 224
 Łysiak Waldemar 227
 Łysień Leszek 13, 224

M

Machoń Henryk 119, 222
 Macrae C. Neil 230
 Majchrzak Małgorzata 230
 Makowski Stanisław 55, 222
 Malewska Hanna 227
 Malinowski Antoni 229
 Malinowski Bronisław 28
 Maliszewski Wojciech 233
 Marks Karl 106
 Marshall Gordon 96, 227, 231
 Martin Hans-Peter 227
 Maslow Abraham 28
 Mason-Ekman Mary 70, 72, 223
 May Mark 70
 Mazurkiewicz-Brzozowska Małgorzata 226
 Mendelski Tomasz 48, 92, 147, 228
 Michalski Krzysztof 13, 56, 224, 232
 Mickiewicz Adam 174, 227, 229
 Milerski Bogusław 14, 228
 Moń Ryszard 228
 Moon Tae Hyun 102, 103, 224
 Morin Edgar 228

Morus Thomas 14, 107, 228
 Moszczeńska Iza 54, 123, 226
 Mrówczyński Piotr 111, 223
 Muklanowicz Józef 227
 Muszyński Heliodor 227

N

Natorp Paul 57, 159
 Neill Alexander Sutherland 6, 14, 19, 125, 126, 127, 128, 228
 Neron 97
 Newton Izaak 57
 Nęcka Edward 174, 228
 Nietzsche Friedrich 145
 Niżnik Józef 183, 225, 230
 Norwid Cyprian Kamil 55, 56, 222
 Nowak Marian 171, 228
 Nowakowska-Siuta Renata 223
 Nowicka Ewa 231
 Nowicka-Włodarczyk Ewa 229
 Nyczaj Stanisław 173, 227

O

Ochab Maria 110, 224, 229
 Opara Stefan 226
 Ossowska Maria 11, 14, 23, 31, 55, 60, 148, 163, 228
 Ostrowska Urszula 38, 56, 228

P

Parmenides 117, 227
 Paściak Józef 37, 55, 225
 Paśniczek Jacek 225
 Paweł VI, papież 173, 225
 Paweł, św. 98, 173
 Peirce Charles 47
 Pelc Jerzy 228
 Pestalozzi Johann 129
 Piaget Jean 170, 228
 Pieter Józef 14, 23, 36, 228
 Pigoń Krzysztof 38, 224
 Piotrowski Andrzej 222
 Platon 14, 29, 106, 107, 172, 229
 Plutarch z Cheroni 14, 94, 229
 Podniesiński Michał 145, 229

Polkowski Andrzej 54, 230
Pomian Krzysztof 110, 227
Popper Karl 14, 47, 48, 106, 107, 117,
229
Poznański Kazimierz 229
Puczyłowski Tomasz 229
Puzynina Jadwiga 229

Q

Quine Willard Van Orman 229

R

Revel Jean-François 48, 92, 146, 147,
228
Ricoeur Paul 14, 110, 229
Ročlawski Bronisław 174
Rodek Violetta 71, 230
Rolewski Jarosław 55, 230
Rorty Richard 183, 225, 230
Rosmini Antonio 155, 167, 230
Rousseau Jean-Jacques 162, 230
Rowid Henryk 14, 155, 156, 230
Rybałt Jan 84, 224
Ryś Maria 230

S

Sacher Wiesława 233
Sareło Zbigniew 221
Sartre Jean-Paul 9
Sawczuk Wiktor 38, 228
Scheler Max 29, 230
Schmeichel Brandon 167, 221
Schumann Harald 227
Schweitzer Albert 129
Seethaler Sherry 39, 230
Sieczkowski Tomasz 162, 232
Siedentop Larry 230
Siewior-Kuś Alina 39, 230
Skłodowska-Curie Maria 13, 162, 222,
223, 224, 225, 226, 229, 231
Sloterdijk Peter 42, 230
Smółka Ewa 156, 160, 230
Sokrates 14, 97, 172, 196, 229
Sośnicki Kazimierz 14, 60, 61, 230
Sójka Jacek 227

Spinoza Baruch 28
Stangor Charles 230
Staniewska Anna 111, 222
Stanosz Barbara 223, 229
Starzyńska-Kościuszko Ewa 226, 228
Stein Edith 54, 230
Steiner Rudolf 169, 222
Stępnik Andrzej 230
Stróżewski Władysław 14, 228, 230
Swieżawski Stefan 14, 57, 58, 230
Szacki Jerzy 231
Szahaj Andrzej 230
Szaniawski Klemens 230
Szawarski Zbigniew 172, 231
Szczepańska Mariola 71, 231
Szołut Tadeusz 231
Szołtysek Adolf 233
Sztaudynger Jan 173
Sztombka Wojciech 229
Sztompka Piotr 231
Szulakiewicz Marek 14, 231
Szuman Henryk 231
Szuta Wiesław 157, 231
Szymańska Beata 110, 231

Ś

Ślipko Tadeusz 25, 157, 231
Śliwa Anna 224
Śliwa Leszek 224
Śliwerski Bogusław 147, 169, 231
Śpiewak Paweł 147, 231

T

Tagore Rabindranath 6, 14, 19, 57,
132, 134, 135, 173, 226, 229
Tarski Alfred 231
Tatarkiewicz Anna 111, 223
Tchorzewski Andrzej 228, 231
Theiss Wiesław 231
Thiele-Dohrmann Klaus 94, 95, 97,
231
Tischner Józef 14, 37, 55, 56, 160,
225, 226, 232
Tocqueville Alexis de 232
Toeplitz Karol 225

- Tokarz Marek 232
Tomanek Paweł 13, 224
Tomasz, św. (Tomasz z Akwinu) 14, 54, 84, 224
Trentowski Bronisław Ferdynand 14, 24, 25, 172, 221, 232
Turiel Elliot 171, 226
Twardowski Kazimierz 14, 158, 232
Tyszczyk Andrzej 14, 232
- V**
- Vohs Kathleen 167, 221
Voise Waldemar 137, 172, 224
Vrij Aldert 162, 232
- W**
- Wajs Andrzej 54, 230
Wallace Patricia 104, 232
Wallerstein Immanuel 109, 232
Walter Elżbieta 132, 229
Wartenberg Mścisław 226
Weber Max 84
Wieczorek Krzysztof 10, 79, 232
Wierzbicka Anna 232
Wierzbicki Alfred 155, 230
Wierzbicki Piotr 232
Wilde Oscar 232
Williams Bernard 64, 232
Witkacy (Witkiewicz Stanisław Ignacy) 226
Witkowski Lech 223, 232, 233
Witkowski Tomasz 32, 86, 103, 233
Wittgenstein Ludwig 233
Witwicki Władysław 14, 88, 107, 172, 229, 233
Wojtyła Karol (Jan Paweł II, papież) 14, 233
Wolniewicz Bogusław 23, 24, 136, 137, 233
Woroniecki Paweł 147, 233
Woźniak Maria 227
Wójcik Andrzej 233
Wylęgała Mirosław 71, 223
Wyszyński Stefan 130, 230
- Z**
- Zajac Maria Anna 14, 233
Zajączkowski Ryszard 14, 232
Zawisza 215
Zeidler Paweł 227
Zybura Marek 227
- Ż**
- Żeleński-Boy Tadeusz 223
Żywczok Alicja 39, 41, 63, 71, 86, 87, 230, 231, 233

Alicja Żywczok

To Raise a Truthful Persons Conceptions, Research Studies, Implementation

Summary

Common among contemporary Europeans is the belief that “everyone has a right for his or her own truth” or to express their, often very subjective, version of the truth. The classic idea of truth is not particularly popular while various kinds of untruth are treated exceptionally leniently. Copywriters avail themselves of numerous means of persuasion and gain consumers by means of truth manipulation: the truth is shown as untruth or it is concealed or distorted. Not only does their free use of manipulation go unpunished, on the contrary, it is counted among their professional successes. The same applies to the sphere of politics where the problem of separating the truth from the objective reality using sophisticated manipulation seems most acute.

In today’s social life, which abounds in examples of shady business, people are increasingly more often offered vague explanations or establish complicated relationships in which it is not uncommon to come across a garbled version of the truth. The escalation of lie over the last decade among various social circles, from the family and the school to the entire country to the continent or even the whole world, causes in a certain group of people a definite dislike towards untruth resulting from cunningness, egotism or particularism. Such people continue to try and attain the truth and manage to discover it with satisfaction. The desire for veracity is all the more justified in such a situation. Such an attitude, coupled with other personal traits, paves the way to leading a good life.

The reasons I chose this particular subject matter for my research are both the threats to the truth listed above as well as my rejection of untruth in the public life, the desire to protect children and the youth against liberal decrease of sensitivity to the lie, insufficient love of the truth and underappreciation of veracity. In the world of today, despite the fact that pretended values and phenomena are being treated with more and more appreciation, mere appearances or mystification are being openly adored, the veracity

standard that results from the desire for authenticity and honesty remains active in the human self-consciousness.

In my research, whose results eventually materialized in the form of this monograph, I followed the desire to preserve for posterity the world in which one seeks the truth in order to feel the cognitive satisfaction, the world in which one undertakes wise and effective actions, intending to avoid the tragic outcome of defeat caused by being led astray in his or her pursuit of knowledge or being exposed to collective illusion; something goes wrong, appearances, falsehood and the stereotype win the day.

It is worthwhile at this point to explain to the readers why this monograph was written at all. My purpose was not to review or sort out all the research projects (theories, concepts or views) in the subject matter at hand but rather to focus on the upbringing effects of the research material and how it raises the level of social awareness, to thoroughly discuss the phenomenon of the truth and veracity and to work out my own pedagogical standpoint. As far as I am concerned, each generation should ponder the necessity of respecting such a value as truth, enhancing it with new individual components, typical of a given historical or civilization period.

The main research problem is: In what way in the process of upbringing should one shape veracity in the youth?

The aim of my research was to learn what the youth think about the truth and veracity, how they understand the truth, what their relation to such a value as truth is, what kinds of veracity and non-veracity they are familiar with, and what they know about: communication situations conducive and not conducive to telling the truth, the circumstances requiring unconditionally that the truth be told, the feelings accompanying the lie and revealing of the truth, other features of character of a truthful individual, methods of upbringing toward veracity within the family, school and the peer circle, participation of the parents, teachers, classmates, friends in the process of shaping the foundations of veracity; authorities of veracity, valuation of the behavior of truthful and mendacious people, the necessary deviation from the principle of veracity, the reasons and effects of non-veracity; the difficulties in adhering to the norm of veracity in the contemporary world, the significance that is ascribed to veracity in the sphere of individual development and social functioning. It seemed important to seek the answer not only to the main research question but also to many detailed problems, especially: what values opposite to the truth and veracity are the young people above the age of 12 exposed today and what variants of non-veracity do they most often interiorize? By means of what principles, methods, forms or message do the parents and the teachers bring up truthful people? Does mutual veracity improve communication (upbringing dialogue) between the teacher and the student?

Apart from the cognitive purposes, in my opinion, there were also other important aims in my research, including: **utilitarian** aims (connected with the raising of the level of awareness concerning the cognitive and moral function values in the collective life) and **upbringing** aims (the shaping of moral habits,

such as telling the truth; promoting the principle of veracity in the upbringing relations within the framework of, e.g. axiological education). Promoting such issues may prove to be of inspirational value for the representatives of many research circles including philosophers, sociologists, anthropologists, psychologists, teachers interested in epistemology, theoretical and applied ethics or the theory of moral upbringing and praxeology.

The 2014–2015 study group consisted of high school students (2nd and 3rd graders) from the following Silesian cities: Katowice, Gliwice, Bytom and Tarnowskie Góry (320 subjects aged 17–18).

In the **first chapter** of the monograph I specified the term of veracity and identified the constitutive properties making up the nature of this psychic disposition. Simultaneously I referred to the classic aspects of axiology (kind of truth and veracity) and the theory of cognition (the way the truth and veracity exist, epistemological and ontological concepts). Placing the problem within the research scope of pedagogics (and its numerous sub-disciplines) and related disciplines (especially anthropology, psychology, philosophy, sociology, history) made it possible to focus the analysis on the problem of science studies and the modern professionology — the shaping of veracity in science practitioners and researchers. I offered the thesis that both the individual research development and the progress of science understood as a cultural quality occur by means of such a personality trait of a researcher as veracity.

In the **second chapter** I justified the individual and social significance of veracity indicating that it constitutes a moral norm used in building trust, and allowing the society to survive and integrate. In view of the fact that the attitude towards the truth is also an important gauge of humanity, I explained the relationship between veracity and other ideal values such as: love, respect, courage, justice, fidelity, responsibility, peace, freedom, honesty, beauty, and the related character traits. I argued the views of the representatives of the pragmatic concept of the truth, without omitting to discuss the numerous functions of the truth and veracity. The analysis and interpretation of the results of the studies made it possible to present extensive argumentation of the examined youth supporting veracity and opposing the lie. I laid emphasis on the significance of veracity in strengthening the stability of the relationship between classmates, friends, spouses and for the building of the familial cohesiveness.

The **third chapter** invites the reader to analyze the contemporary methods for discreditation of the truth and for questioning the model of veracity. Consumerism and utilitarianism have been shown as phenomena jeopardizing the moral culture of “post-modern” societies responsible for the fate of veracity — will it survive or will it ultimately be neglected. I identified, on the basis of various criteria, many variants of non-veracity, such as: presupposition, allusion, implicature and insinuation. I did not ignore here the analysis of the necessary deviations from the principle of veracity. I assumed a negative attitude towards the students’ strategy of avoiding telling the truth to the teacher, putting it down first of all to the lack of mutual trust. Among com-

mon distortions of veracity and drawbacks of collective life, in my opinion, are also slander, libel, defamation, gossip, rumor, machiavelism, cherishing prejudice and following stereotypes, characterized in detail in the chapter. Among controversial instances of truth denial are, as far as I am concerned, utopism and cultivation of myths and illusory conceptions (illusions). I indicated the importance of shaping in the young generation the proper beliefs strengthening the desire to achieve the truth and helping to reveal illusions that often make one less active in life.

In the **fourth chapter** I did not limit myself to describing the causes for non-veracity but made an attempt at fathoming the reasons for veracity. With this in mind I discussed the extrinsic (e.g. social, cultural, political, educational, situational, religious) and endogenous (e.g. habits) determinants of veracity. In order to present a wide array of etiological concepts, in which the problem of lie is addressed not perfunctorily or marginally, but in a reliable way, both psychologically and pedagogically, I used the upbringing propositions of several renowned pedagogists (Ellen Key, Alexander S. Neilla, Janusz Korczak) of European descent and Rabindranath Tagory, a promoter of an Asiatic concept of upbringing. I hope that associating the cultural output with modernity, i.e. the outcome of my own studies, which may be metaphorically termed "the voice of the contemporary Polish youth", will produce the expected effect in the form of proper attitude toward the lie and a response consisting in adopting wise solutions to complex pedagogical problems.

In the **fifth chapter** I discuss the theory of upbringing, applied ethics and pedagogical praxeology, all related to the understanding of veracity as a component of the ideal of upbringing, the principle of upbringing, the aim of the dialogue between the educator and his or her students, teacher's or pedagogist's tasks, responsibility towards the truth, obligations towards oneself and the others. The sub-chapter on identifying truth and veracity in upbringing relations and situations and the effective prevention of the problem of mendacity constitutes a certain kind of pedagogical prompt. I showed the internal struggle of a human being, related to opting for the truth and rejecting its opposites; I also stressed the regulatory function of the emotional sphere in the process of making correct moral decisions. Also shown in this chapter is the significance of shaping the most neglected sphere of the human development, the volitional sphere (including a number of related features, such as: perseverance, consequence, endurance, psychic resistance, regularity, conscientiousness, diligence, reliability, honesty) in the process of maintaining the attitude of veracity and counteracting the lie. In the last sub-chapter I supplied a number of hints for the parents and teachers on how (not only by means of sanctions) one can bring up a truthful person; what upbringing methods, forms, means and contents may prove helpful in achieving this aim.

The annex consists of excerpts taken out from essays produced by the examined high school students on the topic of: "The Significance of Truth in My Life — Childhood, Youth, Adulthood". This final part of the monograph complements the presented theoretical concepts and interpretations of the

research results; from the practical point of view, it will also prove invaluable in inspiring parents, teachers, educators, pedagogists, care-providers, curators, animators, moderators, family assistants or therapists to undertake self-reflection and to discuss and use the presented concepts in work with young people (e.g. in axiological education, including exercising personal maturity, ethical efficiency and interpersonal skills) during the educational, ethics, religion or other lessons using activating methods or during after-school classes.

The complexity of modern social life and the stress that the economic factors exert on humanistic standards causes one to rightfully worry about the fate of societies and the individual; they may be led astray by political, philosophical, psychological, sociological and other theories, which strain the axiological sensitivity of the human being, leading it to the cultural and moral wilderness. A teacher working with the young generation should make sure that their students do not compensate their creative intelligence with cunningness or being smart; he or she should also prevent them from replacing an awkward or unesthetic truth with a convenient lie. I thereby take a great pleasure in dedicating this monograph to all the professionals bringing up children according to the best tradition of veracity.

Alicja Żywczok

Die Erziehung eines wahrheitsliebenden Menschen Konzeptionen, wissenschaftliche Forschungen, Realisierung

Zusammenfassung

Unter den Europäern verbreitet sich die Überzeugung, dass „jeder Recht hat, seine eigene Wahrheit zu haben und seine manchmal oft nicht objektive Version der Wahrheit auszudrücken“. Die dem klassischen Erkenntnisideal entsprechende Wahrheit erfreut sich keiner großen Beliebtheit und die Menschheit scheint mit verschiedenen Arten der Unwahrheit nachsichtig zu sein. Die sich zahlreicher Überredungskunstmittel bedienenden Reklameschöpfer gewinnen Konsumenten durch Wahrheitsmanipulation: die Wahrheit wird verborgen, entstellt oder als Unwahrheit dargestellt. Für ihre Manipulation tragen sie keine Verantwortung, ja im Gegenteil – sie verwirklichen ihre Ziele und haben beruflichen Erfolg. In der Politik sieht die Situation nicht besser aus – hier kommt die Diskrepanz zwischen der raffiniert manipulierten Wahrheit und objektiver Wirklichkeit am deutlichsten zum Vorschein.

Im gesellschaftlichen Leben erfahren die Menschen immer spürbarer verworrene Antworten, sie sind vielen verwickelten Sachen beigewohnt, es entstehen komplizierte Verhältnisse, in denen man nicht selten der Wahrheit untreu wird. Die in den letzten zehn Jahren zu beobachtende Eskalation der Lüge umfasst alle Milieus, angefangen von der Familie und der Schule bis zum Land, Kontinent und zur ganzen Welt, und ruft bei einer gewissen Menschengruppe sichtbare, aus Gerissenheit, Egozentrik oder Partikularismus folgende Abneigung gegen die Unwahrheit. Diese Menschen verfolgen fortwährend die Wahrheit, suchen nach ihr beharrlich und entdecken sie mit Wohlgefallen. Wie begründet scheint in der Situation die Sehnsucht nach Wahrheitsliebe zu sein, die samt anderen persönlichen Vorteilen einen geraden Weg zum guten Leben ist.

Die von mir ausgewählte Forschungsproblematik folgt sowohl aus den oben genannten Bedrohungen für die Wahrheit, als auch daraus, dass ich mit der Eskalation der Unwahrheit im öffentlichen Leben nicht einverstanden bin und die Kinder und Jugendliche vor liberalistischer Herabsetzung der Empfindlichkeit gegen Lüge, vor unzureichender Wahrheitsliebe und Unterschät-

zung der Aufrichtigkeit schützen möchte. Obwohl scheinbare Erscheinungen und Scheinwerte heutzutage nobilitiert und Anschein und Mystifizierung sogar zelebriert werden, steckt im menschlichen Selbstbewusstsein immer noch eine Wahrheitsliebenorm, die aus der Sehnsucht nach Authentizität und Aufrichtigkeit entsteht.

Mit meiner Monografie möchte ich für nächste Generationen eine solche Welt bewahren, in der man nach Wahrheit strebt, um Wohlgefallen an der Erkenntnis zu finden, in der man kluge und wirkungsvolle Maßnahmen trifft, um verhängnisvolle Misserfolge zu vermeiden, die daraus folgen, dass man irreführt wurde, dass man einer Illusion erlag, dass Anschein, Lüge und Stereotyp siegten.

Ich möchte den Lesern das Ziel der vorliegenden Monografie vor Augen führen. Es handelte sich nicht so sehr darum, die bisherigen wissenschaftlichen Errungenschaften auf dem Gebiet (Theorien, Konzeptionen, Meinungen) zu ordnen, sondern vielmehr darum, das Phänomen der Wahrheit und der Wahrheitsliebe zur richtigen Diskussion zu stellen und sich eigene pädagogische Meinung dazu zu bilden. Ich bin zwar der Meinung, dass jede Generation ihre eigenen Überlegungen zum Respektieren solch eines Wertes wie Wahrheit anstellen und die für eine bestimmte Epoche typischen individuellen Elemente in die Diskussion einbringen sollte.

Ich setzte voraus, dass meine wissenschaftliche Monografie nicht nur normative, sondern auch deskriptive und erläuternde Funktionen ausüben wird, deshalb habe ich neben einer hermeneutischen Analyse auch empirische Forschungen durchgeführt. In dem Zeitraum 2014–2015 wurden 320 Oberschüler (II. und III. Klasse) im Alter 17.–18.J. aus folgenden schlesischen Städten: Katowice, Gliwice, Bytom, und Tarnowskie Góry befragt. Das Hauptforschungsthema lautete: Wie ist die Wahrheitsliebe bei den Jugendlichen im Erziehungsprozess zu bilden?

Meine wissenschaftlichen Forschungen bezweckten, die Ansichten der Jugendlichen über Wahrheit und Wahrheitsliebe kennenzulernen: die Auffassung der Wahrheit; die Haltung zur Wahrheit; die Arten der Wahrheitsliebe und der Lüge; die die Wahrheit begünstigenden und nicht begünstigenden Kommunikationssituationen; die Umstände, die erfordern bedingungslos bei der Wahrheit zu bleiben; die der Lüge und der Wahrheit beiwohnenden Gefühle; andere Charaktereigenschaften eines wahrheitsliebenden Menschen; Methoden der Erziehung zur Wahrheitsliebe in der Familie, in der Schule und unter den Gleichaltrigen; die Rolle der Eltern, Lehrer, Kollegen/Kolleginnen, Freunden/Freundinnen bei Prägung der Wahrheitsliebe; Autoritäten auf dem Gebiet der Wahrheitsliebe; Bewertung des Verhaltens von wahrheitsliebenden und verlogenen Menschen; nötige Abweichungen von dem Prinzip der Wahrheitsliebe; Ursachen und Folgen des Lügens; die die Verwirklichung der Wahrheitsliebenorm heutzutage erschwerenden Faktoren; Bedeutung der Wahrheitsliebe für Individualentwicklung und Leben in der Gesellschaft. Es schien mir wichtig zu sein, nicht nur die grundlegende Forschungsfrage, sondern auch viele andere detaillierte Probleme zu erforschen. Ich wollte vor

allem ergründen, mit welchen Gegensätzen der Wahrheit und Wahrheitsliebe die heutige Oberschuljugend konfrontiert wird und was für Lügen werden von ihr am häufigsten verheimlicht? Welche Grundsätze, Methoden, Formen und Inhalte wenden die Eltern und die Lehrer an, um wahrheitsliebende Menschen auszubilden? Ist die gegenseitige Wahrheitsliebe nach dem Urteil der Jugendlichen im Stande, die Kommunikation zwischen dem Lehrer und dem Schüler zu vervollkommen?

Außer den kognitiven Zielen berücksichtigte ich bei meinen Forschungen auch andere: utilitäre (Anhebung des Bewusstseinsstandes im Bereich der Funktionen von kognitiven und ethischen Werten im gemeinschaftlichen Leben) und erzieherische Ziele (Ausbildung von der ethischen Gewohnheit der Wahrheitsliebe; Verbreitung des Wahrheitsliebprinzips in erzieherischen Verhältnissen z.B.: im Rahmen der axiologischen Ausbildung). Die Verbreitung der Problematik könnte viele wissenschaftliche Milieus inspirieren: Philosophen, Soziologen, Anthropologen, Psychologen und Pädagogen, die für Epistemologie, theoretische u. angewandte Ethik (u.a. Praxeologie) und Theorie der Sittenlehre Interesse haben.

Im ersten Kapitel der Monografie bestimmte ich genauer den Begriff ‚Wahrheitsliebe‘ und unterschied die den Kern dieser psychischen Veranlagung bildenden Eigenschaften. Ich bezog mich dabei auf klassische Fragen der Axiologie (verschiedene Arten der Wahrheit und der Wahrheitsliebe) und der Erkenntnistheorie (Daseinsweise von der Wahrheit und der Wahrheitsliebe, epistemologische und ontologische Konzeptionen). Da ich die genannten Fragen im Forschungsbereich der Pädagogik (u. deren zahlreichen Subdisziplinen) und der verwandten Wissenschaften (v.a. Anthropologie, Psychologie, Philosophie, Soziologie, Geschichte) platziert habe, konnte ich meine Untersuchungen auf die Frage der Erkenntnislehre und der gegenwärtigen Professiologie – Prägung der Wahrheitsliebe bei Adepten der Wissenschaft und Wissenschaftlern ausrichten. Ich stellte die These auf, dass sowohl die individuelle wissenschaftliche Entwicklung als auch die Entwicklung von der Wissenschaft als eines Kulturwertes kommen u.a. mittels solcher Persönlichkeitsmerkmale der Wissenschaftler wie Wahrheitsliebe zustande.

Im zweiten Kapitel führte ich Gründe für individuelle und soziale Bedeutung der Wahrheitsliebe an und bewies, dass sie eine ethische Norm ist, die Vertrauen erweckt und somit der Gesellschaft Überleben und Integration ermöglicht. Da die Einstellung zur Wahrheit ein genauso wichtiges Kriterium der Menschlichkeit ist, erläuterte ich die Wechselbeziehungen zwischen Wahrheitsliebe und solchen anderen idealen Werten, wie: Liebe, Achtung, Mut, Gerechtigkeit, Treue, Verantwortung, Frieden, Freiheit, Ehrlichkeit, Schönheit und den adäquaten Charakterzügen. Ich polemisiere gegen die Ansichten der Vertreter der pragmatischen Wahrheitskonzeption und verzichte nicht darauf, zahlreiche Funktionen der Wahrheit und der Wahrheitsliebe zu schildern. Nachdem ich die Forschungsergebnisse analysiert und interpretiert hatte, konnte ich die Argumentation der sich für Aufrichtigkeit und gegen Lügen erklärenden Befragten darstellen. Ich betonte dabei große Bedeutung der

Wahrheitsliebe bei Festigung der kameradschaftlichen, freundschaftlichen u. ehelichen Beziehungen und bei Schaffung der Familienbande.

Der Inhalt des dritten Kapitels bringt den Leser dazu, gegenwärtige Methoden, die Wahrheit zu diskreditieren und das Vorbild der Wahrheitsliebe in Frage zu stellen, zu untersuchen. Der Verbraucherschutz und der Utilitarismus erscheinen hier als die die moralische Kultur von den, für Überdauern oder Unterlassung der Aufrichtigkeitsidee Verantwortung tragenden „postmodernen“ Gesellschaften, gefährdenden Erscheinungen. Verschiedene Kriterien berücksichtigend habe ich viele Formen der Unaufrichtigkeit unterschieden: Präsupposition, Anspielung, Implikatur und Insinuation. Ich habe dabei nicht vergessen, die unerlässlichen Abweichungen von dem Wahrheitsliebeprinzip zu untersuchen. Die von den Jugendlichen angewandten Strategien, dem Lehrer wegen des Misstrauens nicht die reine Wahrheit zu sagen, wurden von mir kritisch beurteilt. Zu allgemein bekannten Formen der Wahrheitsentstellung und Schwächen der gemeinschaftlichen Lebens gehören gleichermaßen, meiner Meinung nach, die in dem Kapitel detailliert dargestellten: Unterstellung, Verleumdung, Diffamierung, Gerücht, Hinterlist, Pflege von Vorurteilen und Stereotypen. Kontroverse Verneinungen der Wahrheit dagegen sind nach meiner Auffassung: Utopismus, Pflege von Legenden und illusorischen Vorstellungen (Illusionen). Ich betonte, dass es wichtig ist, bei junger Generation richtige Einstellungen zu bilden, die ihr helfen, nach Wahrheit zu streben und erlauben, die die Lebensaktivität beschränkenden Illusionen zu enthüllen.

Im vierten Kapitel habe ich mich nicht darauf beschränkt, die Ursachen für Lügen zu nennen, sondern bemühte mich, die Ursachen der Wahrheitsliebe zu ergründen. Zu diesem Zwecke schilderte ich äußere (soziale, kulturelle, politische, situative, religiöse, Bildungskriterien) und innere (z.B.: Gewohnheiten) Wahrheitsliebekriterien. Da ich ein ganzes Spektrum von den ätiologischen Konzepten darzustellen wollte, die das Problem der Lüge nicht oberflächlich und marginal, sondern pädagogisch und psychologisch gesehen gründlich betrachten, stützte ich mich auf hervorragende europäische Pädagogen (Ellen Key, Alexander S. Neil, Janusz Korczak) und auf Rabindranath Tagores asiatische Erziehungskonzeption. Ich hoffe, dass die Beziehung des Kulturerbes zur Modernität — zu Forschungsergebnissen, die im übertragenen Sinne als Stimme der Jugend von heute betrachtet werden können — bringen das zu erwartete Resultat d.h. richtige Betrachtung der Lüge und adäquate Reaktion dagegen: Lösung von komplexen pädagogischen Problemen.

Im fünften Kapitel findet der Kulturrezipient einen direkten Bezug auf Erziehungstheorie, angewandte Ethik und pädagogische Praxeologie, was damit verbunden ist, dass die Wahrheitsliebe als Bestandteil des Erziehungsvorbildes, des Erziehungsprinzips, des Zwecks des zwischen dem Lehrer und dem Schüler geführten Dialogs, der Aufgabe von dem Lehrer/Pädagogen, der Verpflichtung der Wahrheit, sich selbst und anderen Menschen gegenüber gilt. Ein gewisser Tipp für Pädagogen ist das Unterkapitel, das die Wahrheits- und Wahrheitsliebeerkenntnis in Erziehungssituationen und erfolgreiche Vorbeugung der Verlogenheit betrifft. Ich schilderte den inneren

Kampf des Menschen, der sich für die Wahrheit zu erklären und die Lüge abzulehnen versucht. Ich betonte dabei die regulatorische Funktion der emotionalen Sphäre bei richtiger moralischer Entschließung. Ich behauptete, dass es sehr wichtig ist, die am meisten vernachlässigte Sphäre der menschlichen Entwicklung — nämlich voluntative Sphäre (und die dazu gehörenden Eigenschaften: Ausdauer, Konsequenz, Widerstandsfähigkeit, psychische Abwehrkräfte, Gewissenshaftigkeit, Pflichtgefühl, Redlichkeit, Zuverlässigkeit) zu fördern. Das letzte Unterkapitel beinhaltet mehrere Hinweise für Eltern und Lehrer, wie man einen wahrheitsliebenden Menschen erziehen sollte und welche Mittel, Methoden und Themen bei Verwirklichung des Ziels behilflich werden können.

Der Anhang besteht aus Passagen der von den befragten Oberschülern geschriebenen Essays zum Thema: „Die Bedeutung der Wahrheit in meinem Leben — Kindheit, Jugendzeit, Volljährigkeit“. Er ist zweifelsohne eine Vervollständigung der von mir dargestellten theoretischen Konzepten und interpretierten Forschungsergebnisse aber auch ein wertvolles praktisches Material, das Eltern, Lehrer, Pädagogen, Betreuer, Pfleger, Animatoren, Vermittler, Familiengehilfen, Therapeuten, Trainer zur Selbstreflexion, Diskussion und Anwendung bei der Arbeit mit Jugendlichen (z.B.: im Rahmen der axiologischen Ausbildung: Training von interpersonellen Fähigkeiten) in der Verfügungsstunde, im Ethikunterricht, im Religionsunterricht oder bei Veranstaltungen außerhalb des Unterrichts inspirieren kann.

Kompliziertes gesellschaftliches Leben und immer stärkerer Druck von wirtschaftlichen Kriterien auf humanistische Standards rufen berechtigte Sorge ums Leben der Gemeinschaften und der einzelnen Menschen hervor. Es geht darum, dass sie sich von verschiedenen politischen, philosophischen, psychologischen, soziologischen u.a. Theorien nicht täuschen lassen, die axiologische Empfindlichkeit des Menschen belasten und ihn auf die schiefe Bahn der Kultur und der Moral bringen. Die Erzieher der jungen Generation sollen darauf Wert legen, dass ihre Schüler und Schützlinge ihre schöpferische Intelligenz nicht durch Gerissenheit oder Schlitzohrigkeit ausgleichen und nicht glauben, eine höfliche Lüge ist besser als unbequeme oder unschöne Wahrheit. Die vorliegende Monografie widme ich also mit Vergnügen denjenigen, die sich bemühen, die Kinder in der Tradition der Wahrheitsliebe zu erziehen.

Redaktor MAŁGORZATA POGLÓDEK
Projektant okładki MAGDALENA STARZYK
Redaktor techniczny BARBARA ARENHÖVEL
Korektor MARZENA MARCZYK
Łamanie EDWARD WILK

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-844-6
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-845-3
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo.us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 16,0. Ark. wyd. 17,0.
Papier offset. III kl., 90 g. Cena 28 zł (+ VAT)

Druk i oprawa
„TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

ALICJA ŻYWCZOK

Wychować człowieka prawdomównego...

Prawda i prawdomówność to fundamenty życia ludzkiego, natomiast nieprawdomówność, fałsz i kłamstwo spychają je w otchłań absurdu i nihilizmu. [...]. Lektura monografii wzbudza uznanie dla jej Autorki, która wykazała się odwagą intelektualną i z godnym podziwu zaangażowaniem wypełniła lukę w refleksji i badaniach pedagogicznych z tego zakresu. Dowiodła, że wnikliwe podejmowanie zagadnień aksjologicznych jest konieczne, by ważne dla istnienia ludzkości wartości nie uległy zapomnieniu, lecz były należycie rozumiane, bez zniekształceń, uproszczeń, wypaczeń, przesądów, stereotypów i błędów, aby wreszcie nie wydawały się nazbyt oczywiste, anachroniczne, kłopotliwe czy wstydlive. W toku badań naukowych młodzież mogła pochylić się nad wieloma aspektami swego życia z perspektywy prawdy i prawdomówności. To istotny walor zrealizowanego przez Autorkę procesu badawczego. [...]. Monografia Pani Alicji Żywczonek wpisuje się w ten współcześnie nieodzowny obszar problemowy, toteż znajdzie szeroki krąg odbiorców – teoretyków i praktyków reprezentujących różne dziedziny wiedzy.

prof. zw. dr hab. Urszula Ostrowska

Alicja Żywczonek ma niezwykle rzadką umiejętność stawiania pytań o sens rozwoju i formowania człowieka, a zwłaszcza tego, co jest miernikiem człowieczeństwa, czyli radości z odkrywania i komunikowania prawdy, nawet z perspektywy zmiany pewnych nastawień [...] (wbrew modzie). Z tego chociażby powodu jest to monografia doniosła naukowo i kulturowo oraz wartościowa dla środowiska akademickiego [...], tym bardziej że autorka nie zamyka drogi dla innych, wręcz przeciwnie, dopiero tym projektem ją otwiera, „adaptując na nowo” ważną z punktu widzenia wychowania kategorię prawdomówności. [...] Autorka próbuje mimo wszystko przełamać zarówno niedostatki modernizmu, jak i nędzę postmodernizmu. Pokazuje, iż ograniczenia epistemologiczne nie muszą być utożsamiane z postnowoczesną bezradnością, ponieważ stoi za nimi jakaś tradycja myślenia, nowe badania naukowe, doświadczenia i wdrożenia pedagogiczne, a zwłaszcza to, co jest istotne w pedagogice – powszechne przeświadczenie, że człowiek (i jego świat) może być lepszy.

prof. dr hab. Wiesław Andrukowicz

Więcej o książce



CENA 28 ZŁ | ISSN 0208-6336
(+ VAT) | ISBN 978-83-8012-845-3

